

Ortaokul Öğrencilerinin Hijyen Davranışlarına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi

Makale Türü
Araştırma

Geliş Tarihi
29 Nisan 2024

Kabul Tarihi
10 Haziran 2024

Özge ÖZBAŞI¹
Serpil KALAYCI²

Özet: Bu çalışmanın amacı, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin hijyen davranışlarına yönelik tutumlarının belirlenmesidir. Araştırma 2023-2024 eğitim öğretim yılı güz döneminde İstanbul ilinde bir devlet okulunda gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu araştırma 207 öğrencinin katılımıyla yürütülmüştür. Öğrencilerin çalışmaya katılmasında gönüllülük esas alınmıştır. Öğrenciler bilimsel araştırma süreci hakkında bilgilendirilmişlerdir. Bu çalışma tarama modeli ile yürütülmüştür. Çalışmanın verileri Gül ve Köse (2020) tarafından geliştirilen Hijyen Davranışlarını Belirleme Ölçeği ile gerçekleştirilmiştir. Veri analizi için bir istatistik paket programı kullanılmıştır. Toplanan veriler ışığında normallik analizi yapılmıştır. Toplanan veriler normallik varsayımını karşılamadığı için Mann-Whitney U Testi ve Kruskal Wallis Testinden yararlanılmıştır. Cinsiyet açısından incelendiğinde ise kızlar lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ortalamaları dikkate alındığında 6. Sınıf öğrencilerinin hem "Gıda Hijyeni ve Okulda Hijyen" hem de "Kişisel Sağlık ve Hijyen" alt boyutlarında diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek bir tutum geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: hijyen davranışları, kişisel hijyen, gıda hijyeni, fen, sağlık

Determining Secondary School Students' Attitudes Towards Hygiene Behaviors

Abstract: The aim of this study is to determine the attitudes of second grade primary school students towards hygiene behaviors. The research was conducted in a public school in Istanbul in the fall semester of the 2023-2024 academic year. This research was conducted with the participation of 207 students. The students' participation in the study was voluntary. The students were informed about the scientific research process. The study was conducted using the scanning method. The data of the study were collected with the Hygiene Behavior Determination Scale developed by Gül and Köse (2020). A statistical package program was used for data analysis. In the light of the collected data, the Kolmogorov-Smirnov Test and Histogram chart were created. Since the collected data did not meet the normality assumption, Mann-Whitney U Test and Kruskal Wallis Test were used. Regarding the change by gender, there was a significant difference between girls. Considering the average of the students, 6. it has been found that the 6th grade students have developed a higher attitude in both the "Personal Health and Hygiene" and "Food Hygiene and School Hygiene" sub-dimensions compared to other grade grades.

Keywords: hygiene behaviors, personal hygiene, food hygiene, science, health

¹Corresponding author, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü- Hatay/Türkiye, ozbas.ozge93@gmail.com, 0009-0002-2182-946X

²Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi- Hatay/Türkiye, skalayci@mku.edu.tr, 0000- 0001-9613-

GİRİŞ

İnsanların bir arada yaşayabilmesinin temel kurallarından biri de temizlik ve hijyendir. Temizlik, kişisel ve sosyal sağlık, toplum içinde yaşamanın vazgeçilmez bir parçasıdır (Gül ve Köse, 2020).

Hijyen uygulamaları toplum içerisinde kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Hijyen kuralları informal eğitim aracılığı ile öncelikle ailede kazandırılır (Özkal, 2020). Çocuklar temizlik, hijyen ve sağlık bilgilerini önce ailesinden öğrenir. Daha sonra anne ve babasından öğrendiklerine ilave olarak okulda öğretilenleri ekleyerek ilerler. Öğretilen hijyen kurallarının çocuklar tarafından uygulanması gerekmektedir. Çocuklar kişisel bakım, temizlik gibi kavramlarını ilk olarak ilköğretim 1. sınıf hayat bilgisi dersinde almaya başlamaktadır. İleri yıllarda (3. sınıftan itibaren) hayat bilgisi yerini fen bilimleri dersine bırakmaktadır. Fen bilimleri dersinde bu kavramlara ilişkin bilgi, beceri, tutum ve değer kazanması beklenmektedir (Ocak vd., 2016).

Okul çağı, çocukların sağlık kalitesini yükseltmede önemli rol oynamaktadır. Okullarda hijyen ve sağlık konusunda eğitimler verilmektedir. Bu nedenle kendi bünyesinde sağlık koşullarına dikkat etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla okullarda da sağlık kültürünün oluşması beklenmektedir. Hijyen kurallarını uygulamak sağlığın temel koşullarından biri olduğundan bunu sürdürmek gerekir (Kahveci & Demirtaş, 2012).

Önsüz ve Hidroğlu (2008)'na göre kişisel hijyen kurallarının benimsenmesi ve davranışa dönüşmesi açısından en etkili dönem ilköğretim zamanlarıdır. Çünkü hijyen kurallarını davranışa dönüştürmenin en kolay ve etkili yolu küçük yaşlarda hijyen davranışlarının bireylere kazandırılmasıdır.

Karadon (2010), okulöncesi, ilköğretim çağı ve ortaokul dönemlerinde hijyen ile ilgili kuralların öğretilmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. İlköğretim ve ortaöğretimde ise hijyen kurallarının daha detaylı ve sistemli verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Temizlik ve hijyen davranışlarının doğru bir şekilde verilmesi çocuğun ilerleyen zamanlardaki sağlığını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle örgün eğitimin yeri oldukça önemlidir. Böylece öğrenciler sağlıklı birey olma yolunda önemli adımlar atmış olmaktadır. Okul hayatı da bu davranışları öğrencilerin yaşam tarzı haline getirebilmeleri için önayak olmaktadır (Oğuzöncül vd., 2020).

Hijyen uygulamalarını sadece kirlenme durumu ortaya çıktığında değil düzenli ve sürekli yapılması esastır (Gül & Köse, 2020). Kişisel hijyen, temizlik ve öz bakım oluşabilecek hastalıkların da önlenmesini sağlar. Bu nedenle hijyen uygulamaları düzenli ve sürekli yapılmalıdır. Bu durumlara bağlı olarak temizlik ve hijyen eğitimi okul öncesinden başlanarak ilk ve orta kademeli okullarda daha önemli hale gelmektedir (Ocak vd., 2016).

İlkokul sürecinde planlanan geziler, sağlık kurumları ziyaretler, dernekler, gönüllü sağlık kuruluşlarının hijyen ile ilgili yapacağı etkinlikler okul ve çevre arasında ilişkilerin sağlamlaştırılmasında büyük rol oynamaktadır. Bu durum hijyen eğitiminin belli derslerde verilmesinden ziyade sağlık kuruluşları, veli, öğretmen ve okul yöneticilerinin de benimsediği, yardımcı olduğu bir süreç olacaktır (Yılmaz & Yılmaz, 2014).

Türkiye de bazı okullarda görevli personel azlığı, temizliğin ve hijyenin yetersiz olduğu, sınıfların kalabalık olduğu, temizlik malzemelerinin yetersiz kaldığı görülmekte ve öğretmenler tarafından istenen hijyen eğitimi verilememektedir. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nda temizlik ve hijyen ile ilgili bazı projeler başlatmıştır (Kahveci & Demirtaş, 2012). Bu projelerden birkaçını şöyle sıralayabiliriz; Beslenme Dostu Okul, Sağlık Ağızda Başlar, Beyaz Bayrak, Okulum Temiz projeleri (Çetinçakmak & Sever, 2023).

2006 yılından itibaren Türkiye genelinde uygulanmaya başlanan “Beyaz Bayrak “projesi Millî Eğitim Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında 03.08.2006 tarihinde **Beyaz Bayrak İş birliği Protokolü** ile başlamıştır. Bu proje kapsamında yıl içinde öğrencilere sağlık, hijyen ve çevre sağlığı gibi konularda eğitimler düzenlenmiştir (Özkal, 2020). Beyaz Bayrak projesinin amacı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında temizlik ve hijyen hususunda öğrencilerin teşvik edilmesi, okul sağlığının daha iyi bir seviyeye getirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve yeterli eğitim seviyesine gelmiş bilinçli, sağlıklı nesiller yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Şimşek vd., 2019).

Kişisel bakım, hijyen, temizlik, öz bakım gibi kavramlar günlük hayatta sık karşılaşılan, sürekli duyulan kavramlar olduğundan öğrencilerin bu kavramları doğru bir şekilde öğrenmeleri ve kavramlar arasında ilişki kurabilmeleri tüm sınıf düzeylerinde gereklidir (Ocak vd., 2016).

İlköğretim fen bilimleri eğitim programında öğrencilerin hem bilişsel hem duyuşsal hem de psikomotor becerilerinin gelişmesi için dört öğrenme alanı üzerinde durmaktadır. Bu dört öğrenme alanı “Dünya ve Evren”, “Canlılar ve Yaşam”, “Fiziksel Olaylar” ve “Madde ve Doğası” şeklinde yer almaktadır (MEB, 2018). Öğrenme alanlarının hedeflerinden biri de öğrencilerin derste işlenen konularla ve kazanımlarla ilişki kurmasıdır. Fakat hijyen ve kişisel sağlığa yönelik kazanımlar Fen Bilimleri öğretim programında sınırlı kalmıştır (Kırım & Hırça, 2015). Bu nedenle öğretmenlerin, öğrencilere temizlik ve hijyen becerilerini kazandırmaları ve bu konuda hassas olmaları gerekmektedir (Gül & Köse, 2020).

Alan yazı incelemelerine göre hijyen kuralları küçük yaşlardan itibaren öğrencilere verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir (Arat vd., 2014; Çetinçakmak ve Sever, 2023; Kahveci ve Demirtaş, 2012; Ocak vd., 2016; Oğuzöncül vd., 2020; Özkal, 2020; Yılmaz ve Yılmaz, 2014). Bu gerekliliğin sebebi hijyen davranışlarını küçük yaşlarda öğretilmesi ve davranış olarak bireye yerleştirilmesi daha kolay olmaktadır. Hijyen eğitimi bireylerin ilerleyen yaşamını etkilediği için okul çağında doğru ve etkili bir eğitimle verilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın amacında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin hijyen davranışlarına karşı tutumlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda yapılan alan yazı çalışmaları dikkate alındığında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin hem okul hijyeni hem de kişisel hijyeni konusundaki tutumlarını inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Bu hedef doğrultusunda ve yapılan çalışma ile alan yazındaki boşluğun giderilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmanın hedefi göz önünde bulundurulduğunda aşağıdaki sorulara cevap verilmesi beklenmektedir.

- 1) Temizlik ve hijyen konusunda ortaokul öğrencilerinin tutumu nedir?
- 2) Ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen tutumlarında cinsiyet açısından bir farklılık var mıdır?
- 3) Ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen tutumlarında sınıf düzeyleri açısından bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Çalışma Modeli

Nicel araştırma yöntemi benimsenerek gerçekleştirilen bu çalışma tarama modeli ile tasarlanmıştır. Tarama modeli; bir konuyla ilgili geniş kitlelerin özelliklerini kaygı, inanç, tutum, değerler, ilgi, yetenek gibi konuların ifade edilip ortaya konduğu çalışmalardır (Büyüköztürk vd., 2023). Bu duruma istinaden öğrencilerin hijyen davranışları konusundaki tutumları tarama modeli benimsenerek çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmanın örneklemini 2023-2024 eğitim öğretim yılı güz döneminde, İstanbul ili Beyoğlu ilçesindeki bir okulun II. kademe (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) öğrencileri oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın örneklemini, uygun örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Uygun örnekleme yöntemi araştırmacının kolay uygulama yapabileceği ve örnekleminin ulaşılabilir olması (Büyükoztürk vd., 2023) sebebiyle tercih edilmiştir.

Beyoğlu ilçesinde gerçekleştirilen bu çalışma 207 öğrenci ile tamamlanmıştır. Ölçek uygulamaları araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırmacılar süreç içerisinde oluşan problemlere kısa sürede müdahale edilmiş aynı zamanda sürecin verimli ve etkili yürütülmesi sağlanmıştır.

Çalışmaya başlamadan önce katılım sağlayacak olan öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilmiştir, çalışmaya katkı sağlayacak olan öğrencilerin buradan hiçbir şekilde not almayacakları, kişisel bilgilerinin talep edilmeyeceği, isimlerinin gizli tutulacağı yönünde bilgilendirme yapılmıştır.

Tablo 1. Demografik özelliklere ait veriler (n=207).

Cinsiyet	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
Kadın	35	38	15	19
Erkek	30	37	18	15
Toplam	65	75	33	34

Tablo 1’de sınıf düzeyinde ölçek uygulamasına katılan kız öğrenci ve erkek öğrenci sayıları verilmiştir. 5. sınıflarda 35 kız öğrenci ve 30 erkek öğrenci; 6. sınıflarda 38 kız öğrenci ve 37 erkek öğrenci; 7. sınıflarda 15 kız öğrenci ve 18 erkek öğrenci ve 8. sınıflarda 19 kız ve 15 erkek öğrenci araştırmaya katılım göstermiştir. Hijyen konulu ölçek uygulaması toplamda 207 katılımcı ile tamamlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Gül ve Köse (2020)’nin oluşturdukları Hijyen Davranışları Belirleme Ölçeğinde 27 tane madde yer almaktadır. Olumlu ve olumsuz maddelerin yer aldığı ölçek, 5’li likert tipinden oluşmaktadır. Likert tipinde beş seçeneğe sahip olan ölçek 1: hiçbir zaman, 2: nadiren, 3: ara sıra, 4: çok sık, 5: her zaman olarak derecelendirilmiştir.

Veri toplama aracı iki alt boyuttan oluşmaktadır. Birinci alt boyutta kişisel sağlık ve hijyen hakkında 15 madde yer almaktadır. İkinci alt boyutta ise gıda hijyeni ve okulda hijyen konulu 12 madde yer almaktadır.

Araştırmacı veri toplama süresini 2 hafta olarak belirlemiştir. Öğrencilerin kişisel bilgileri, isim, soyisim ile ilgili bilgi alınmamıştır. Araştırmaya başlamadan önce gerekli etik kurul izin belgeleri alınmış, uygulama sırasında da bu durum beyan edilmiştir. Öğrencilerin verecekleri bilgilerin gizli kaldığı açıkça ifade edilmiştir.

Gül ve Köse, (2020)’nin geliştirdikleri hijyen konulu ölçek formu, araştırmacılar tarafından örneklemini oluşturan topluluğa yüz yüze uygulanmıştır. Uygulama aşamasında öğrencilerin ölçek maddelerini doğru ve eksiksiz doldurdukları incelendikten sonra değerlendirilmiştir. Bu sebeple ölçek uygulaması aşamasında öğrencilerin maddelere çift cevap verme veya boş bırakma gibi durumlarının engellenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca veri toplama süreci araştırmacılar tarafından yürütülmüştür.

Veri Analizi

Toplanmış olan veriler SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Kullanılan ölçekte ilk olarak Cronbach Alpha değeri hesaplanmıştır. Cronbach Alpha değerinin .833 çıkması sebebiyle ölçmeye karışan hata payının minimum düzeyde olduğu söylenebilir (Tekindal, 2009).

Ölçek uygulamasının gerçekleştiği örneklem grubu ekonomik, cinsiyet, sosyal ve kültürel anlamda heterojen bir topluluktur. Bu bağlamda heterojen bir grupla çalışmak araştırmanın güvenilirliğini arttırmaktadır. Tablo 2’de ölçeğe ait alt boyutlar ve elde edilen Cronbach alfa değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Ölçek ve alt boyutlarına ait Cronbach alfa değerleri.

Ölçek ve alt boyutları	Cronbach Alpha
Genel	,833
Gıda Hijyeni ve Okulda Hijyen	,716
Kişisel Sağlık ve Hijyen	,829

Tablo 2’de hijyen konulu ölçekle ilgili Cronbach Alpha değeri ,833 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda ölçmeye dahil olan hata payının en az düzeyde olduğu yorumu yapılabilir (Tekindal, 2009). Hijyen konulu ölçeğin iki alt boyutunun da Cronbach Alpha değerleri hesaplanmıştır. Kişisel sağlık ve Hijyen başlıklı alt boyutu için Cronbach Alpha değeri ,716; Gıda hijyeni ve Okulda Hijyen alt boyutu için ise Cronbach Alpha değeri ,829 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda çıkan sonuçlar ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2023).

Ayrıca her sorunun faktör yükleri de hesaplanmıştır. Tablo 3’te madde bazlı katılım düzeyine göre istatistikler verilmiştir.

Tablo 3. Ölçeğe ait faktör yükleri.

Faktör	Maddeler	Faktör Yüğü
	Madde 1	0,567
	Madde 2	0,582
	Madde 3	0,621
	Madde 4	0,613
	Madde 5	0,618
	Madde 6	0,595
	Madde 7	0,589
Gıda hijyeni ve okulda hijyen	Madde 8	0,565
	Madde 9	0,531
	Madde 10	0,575
	Madde 11	0,580
	Madde 12	0,513
	Madde 13	0,697
	Madde 14	0,412

	Madde 15	0,583
	Madde 16	0,486
	Madde 17	0,612
	Madde 18	0,580
	Madde 19	0,578
	Madde 20	0,664
Kişisel sağlık ve hijyen	Madde 21	0,612
	Madde 22	0,504
	Madde 23	0,529
	Madde 24	0,434
	Madde 25	0,571
	Madde 26	0,505
	Madde 27	0,578

Ölçeğe ait faktör yükleri incelendiğinde; faktör yüklerinin 0,412 ile 0,697 arasında değiştiğini görülmektedir.

Ölçekte yer alan tüm ifadeler olumlu olup, ters kodlanması gereken maddeler bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 135, en düşük puan ise 27'dir. Aritmetik ortalamalar değerlendirilirken 1,00-2,50 arasındaki değerler "düşük", 2,51-3,50 arasındaki değerler "orta", 3,51-4,50 arasındaki değerler "yüksek" ve 4,51-5,00 arasındaki değerler "çok yüksek" olarak kabul edilmiştir.

Etik Beyan

"Ortaokul öğrencilerinin hijyen davranışlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 02.01.2024 tarih ve 01 sayılı toplantısında alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya ait elde edilen istatistik veriler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4. Gıda hijyeni ve okulda hijyen alt boyutuna ait betimsel istatistikler ölçeğe ilişkin görüşler (Madde bazlı)

Maddeler	N	\bar{X}	Sd	Katılım düzeyi
Gıda hijyeni ve okulda hijyen				
<i>Et türü ve benzeri gıdalar alırken satıcının bone ve eldiven takmasına özen gösteririm.</i>	207	3,66	1,34	Kesinlikle katılıyorum
<i>Ev temizliğinde deterjanların yanı sıra sıklıkla sirke de kullanırım.</i>	207	2,58	1,34	Kesinlikle katılıyorum

<i>Gıdaları plastik yerine cam kaplarda muhafaza etmeye özen gösteririm.</i>	207	3,44	1,30	Kesinlikle katılıyorum
<i>Açıkta satılan gıdaları almamaya özen gösteririm.</i>	207	3,24	1,46	Kesinlikle katılıyorum
<i>İçme suyu olarak musluk suyu yerine her zaman hazır su kullanırım.</i>	207	3,85	1,46	Kesinlikle katılıyorum
<i>Grip, nezle gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanınca okula gitmem.</i>	207	3,66	1,36	Kesinlikle katılıyorum
<i>Okulda pişmiş yiyecekler (tost, döner, hamburger vb.) aldığımda etlerin iyi pişmiş olmasına özen gösteririm.</i>	207	3,89	1,25	Kesinlikle katılıyorum
<i>Okulda yiyecek almamaya özen gösteririm.</i>	207	3,07	1,38	Kesinlikle katılıyorum
<i>Okulda sırama oturmadan önce temiz bir bez veya ıslak mendille mutlaka temizlerim.</i>	207	2,84	1,28	Kesinlikle katılıyorum
<i>Teneffüs aralarında sınıfın havalandırılmasına dikkat ederim</i>	207	3,19	1,28	Kesinlikle katılıyorum
<i>Kantinden yiyecek/içecek alırken açık gıdaları tercih etmem</i>	207	3,38	1,57	Kesinlikle katılıyorum
<i>Okulda mikroskop ve laboratuvar çalışmaları hijyen konusundaki düşüncelerimi olumlu yönde etkiliyor.</i>	207	2,90	1,56	Kesinlikle katılıyorum
<i>Okulda ve derslerde hijyen konusunda yeterli eğitim verildiğini düşünüyorum.</i>	207	3,37	1,44	Kesinlikle katılıyorum
<i>Okulumuzda belirli dönemlerde sağlık kontrolü yapılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum.</i>	207	3,95	1,14	Kesinlikle katılıyorum
<i>Et türü gıdalar alırken tanıdığım, bildiğim yerlerden almaya özen gösteririm.</i>	207	4,18	1,20	Kesinlikle katılıyorum
Alt boyutun genel ortalaması		3,41		

Tablo 4 incelendiğinde gıda hijyeni ve okulda hijyen bölümüne ilişkin ölçekteki tutum boyutuna ait görüşlerde en yüksek katılım ortalaması “Et türü gıdalar alırken tanıdığım, bildiğim yerlerden almaya özen gösteririm.” maddesinden oluşup, (=4,18) “kesinlikle katılıyorum” düzeyine denk gelmektedir. Bu sonuçlar katılımcıların et türü gıdalar alırken tanıdıkları yerlerden aldıklarına yönelik olumlu bir görüşe sahip olduklarını göstermektedir. Alt boyutun genel ortalamasına bakıldığında ise öğrencilerin orta düzeyde bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 5. Kişisel sağlık ve hijyen alt boyutuna ait betimsel istatistiklere ilişkin görüşler (Madde bazlı).

Maddeler	N	\bar{X}	Sd	Katılım düzeyi
Kişisel sağlık ve hijyen				
<i>Her sabah yataktan kalktıktan sonra mutlaka ellerimi ve yüzümü yıkarım.</i>	207	4,60	0,93	Kesinlikle katılıyorum
<i>Kulak temizliğine özen gösteririm</i>	207	4,29	1,02	Kesinlikle katılıyorum
<i>El ve ayak tırnaklarımı düzenli olarak keserim ve fırçalarım.</i>	207	4,30	1,00	Kesinlikle katılıyorum
<i>Tuvalette mutlaka tuvalet kâğıdı kullanmaya özen gösteririm.</i>	207	4,41	1,08	Kesinlikle katılıyorum
<i>Yemek yemeden önce ellerimi yıkamaya özen gösteririm.</i>	207	4,43	0,92	Kesinlikle katılıyorum
<i>Yemek yedikten sonra ellerimi yıkamaya özen gösteririm.</i>	207	4,43	0,91	Kesinlikle katılıyorum

<i>Ayak sağlığım için çoraplarımı günlük olarak değiştiririm.</i>	207	4,33	1,01	Kesinlikle katılıyorum
<i>Görünüm ve hijyen açısından günlük kıyafetlerimi ütümeye özen gösteririm.</i>	207	3,61	1,21	Kesinlikle katılıyorum
<i>Grip, nezle vb. bulaşıcı hastalığa yakalanan insanlardan uzak durmaya özen gösteririm.</i>	207	4,42	0,88	Kesinlikle katılıyorum
<i>Dışardan eve geldikten sonra mutlaka ellerimi yıkarım.</i>	207	4,48	0,87	Kesinlikle katılıyorum
<i>Evimizin/odamın temiz olmasına özen gösteririm.</i>	207	4,29	0,97	Kesinlikle katılıyorum
<i>Kişisel ve çevresel hijyene dikkat etmeyen birini gördüğümde mutlaka uyarırım.</i>	207	3,65	1,23	Kesinlikle katılıyorum
Alt boyutun genel ortalaması		4,26		

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin kişisel sağlık ve hijyen bölümüne ilişkin ölçekteki davranış boyutuna ait görüşlerinde en yüksek katılım ortalaması "Her sabah yataktan kalktıktan sonra mutlaka ellerimi ve yüzümü yıkarım." maddesinden oluşup, (=4,60) "kesinlikle katılıyorum" düzeyine denk gelmektedir. Bu sonuçlar dikkate alındığında öğrencilerin sabah kalktıklarında el ve yüz temizliğine özen gösterdiklerini görülmektedir. Alt boyutun genel ortalamasına bakıldığında ise öğrencilerin yüksek düzeyde bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

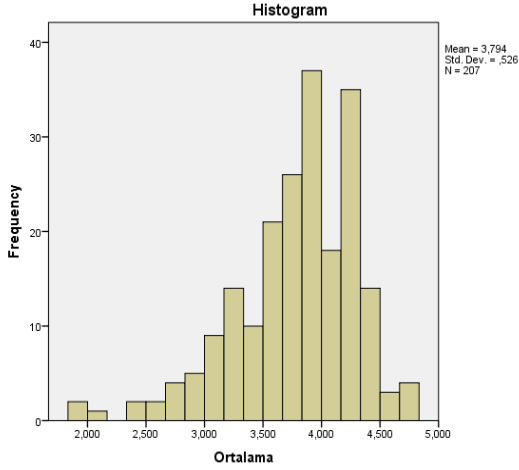
Tablo 6'da öğrencilerin Hijyen davranışları tutum ölçeği ve alt boyutlarına ait puan dağılımlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçlarına ilişkin içerik sunulmuştur.

Tablo 6. Ölçek ve alt boyutlarına ait puan dağılımlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçları

	İstatistik	sd	p
Ölçek genel	,093	207	0,000
Gıda hijyeni ve okulda hijyen	,091	207	0,000
Kişisel sağlık ve hijyen	,164	207	0,000

Örneklem büyüklüğüne göre seçilen Kolmogorov-Smirnov Testinin sonuçları ve Histogram dağılımları incelendiğinde verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir.

Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçlarına bakıldığında hesaplanan değerleri $\alpha = 0,05$ 'ten küçük ($p < 0,05$) ve histogram dağılımlarının sola basık olarak ortaya çıktığı belirlenmiştir (Şekil 1). Bu doğrultuda veri puanlarının analizi normallik varsayımını karşılayamadığı için veri analizinin nonparametrik testlerden biri olan Mann-Whitney U Testi ve Kruskal Wallis Testi ile yürütülmesi kararlaştırılmıştır.

Şekil 1. Ölçeğe ait histogram dağılımları.

Öğrencilerin Hijyen Davranışları ölçeğine ilişkin puanının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Bu analiz işleminde Mann-Whitney U Testi yapılmıştır.

Tablo 7. Cinsiyete göre ölçek ve alt boyutlarına ait Mann-Whitney U Testi sonuçları.

	Ölçek genel	Gıda hijyeni ve okulda hijyen	Kişisel sağlık ve hijyen
Mann-Whitney U	2854,000	3322,500	2932,000
Wilcoxon W	7904,000	8372,500	7982,000
Z	-5,798	-4,713	-5,627
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	000	000

Tablo 7'deki sonuçlar incelendiğinde, cinsiyet ile hijyen davranışları tutum ölçeği ve ölçeğin alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığın ($p > 0,05$) olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin cinsiyetine ilişkin ortalamalarına ait değerler tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Cinsiyete göre ortalama değerler.

	Cinsiyet	N	Sıra sayıları ortalamaları	Sıra sayıları toplamı
Ölçek genel	Kız	107	127,33	13624,00
	Erkek	100	79,04	7904,00
Gıda Hijyeni ve Okulda Hijyen	Kız	107	122,95	13155,50
	Erkek	100	83,73	8372,50
Kişisel Sağlık ve Hijyen	Kız	107	126,60	13546,00
	Erkek	100	79,82	7982,00

Tablo 8'deki veriler incelendiğinde, hijyen davranışları ölçeği ile ölçeğinin alt boyutlar açısından bakıldığında kızların ortalamalarının erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin hijyen davranışları tutum ölçeğine ilişkin puanının sınıf düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği istatistiksel olarak analiz edilmiştir. İki den çok değişkene sahip gruplar arasındaki

farklılıkları ortaya koymak için Kruskal Wallis Testi (hijyen davranışları ölçeğinin alt boyutları ve sınıf düzeyleri arasındaki ilişki) yapılmıştır.

Tablo 9. Sınıf düzeyine göre ölçek ve alt boyutlarına ait Kruskal Wallis Testi sonuçları.

Ölçek ve alt boyutları	Sınıf düzeyi	N	Sıra ortalaması	sd	Chi-Square	p
Ölçek	5	66	96,93	3	1,852	,604
	6	72	110,73			
	7	29	102,50			
	8	40	104,64			
Gıda hijyeni ve okulda hijyen	5	66	97,70	3	1,682	,641
	6	72	110,35			
	7	29	100,31			
	8	40	105,63			
Kişisel sağlık ve hijyen	5	66	96,06	3	1,823	,610
	6	72	109,26			
	7	29	105,03			
	8	40	106,89			

Tablo 9'daki sonuçlar analiz edildiğinde, hijyen davranışları ölçeği ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık ($\chi^2= 1,852$; $p>0,05$) oluşturmadığı görülmektedir. Ayrıca hijyen davranışları ölçeğinin alt boyutlar açısından bakıldığında Gıda Hijyeni ve Okulda Hijyen ($\chi^2=1,682$; $p>0,05$) ile Kişisel Sağlık ve Hijyen ($\chi^2=1,823$; $p>0,05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapılan çalışmanın amacı ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin hijyen davranışlarına karşı tutumunu incelemektir. Yapılan ölçek sonucunda ise ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kişisel hijyen ve okulda hijyen davranışlarına bakış açıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bununla beraber alan yazın incelendiğinde hijyen kurallarının insanlara küçük yaşlarda verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Küçük yaşlarda verilen hijyen kuralları insanların ileriki yaşamlarını da etkilemektedir. Bu nedenlerle hijyen kuralları öğrencilerin okul hayatında verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir (Ocak vd., 2016). Bu bağlamda okulda verilen hijyen kurallarını öğrenme aşamasında öğretmenler büyük rol almaktadırlar.

Çalışmada öğrencilerin hijyen davranışlarına karşı tutumlarının yüksek seviyede olduğu gözlenmiştir. Halbuki Kırım ve Hırça (2015), lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada hijyen alışkanlıklarının yetersiz kaldığını belirtmiştir. Çünkü verilen eğitimin daha çok kavramsal boyutta olması öğrencilerin hijyen davranışlarını alışkanlık haline dönüştürmesinde yetersiz kalmıştır. İlkokul 1. sınıftan itibaren öğretim programlarında temizlik ve hijyen kazanımları ile ilgili 18 öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Kazanımların yanında birçok çalışma, belirli gün ve haftalar, sosyal kulüpler bulunmasına rağmen temizlik ve hijyen ile ilgili davranışların günlük yaşam becerilerine yansımadağı görülmektedir (Çetinçakmak & Sever, 2023). Buna rağmen bizim çalışmamızda kişisel sağlık ve hijyen alt boyutunda öğrencilerin çok yüksek seviyede tutum geliştirdikleri görülmüştür. Benzer şekilde Fırıncı ve Çoban

(2016) ile Kocataş vd. (2023), ortaokul öğrencilerinin yüksek düzeyde hijyen davranışlarına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bunun nedeni olarak özellikle Covid-19 pandemisi döneminde hijyen konusuna önem verilmiş ve bu durum çocuklarda dahil tüm ailelerin alışkanlık haline getirdiği bir davranış haline gelmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ortaokul öğrencilerin kişisel sağlık ve hijyen bölümüne ilişkin ölçekteki davranış boyutuna ait görüşlerinde en yüksek katılım ortalaması "Her sabah yataktan kalktıktan sonra mutlaka ellerimi ve yüzümü yıkarım." maddesidir (=4,60). Arat ve diğerleri (2014) öğrencilerin (hem kız ve erkek hem de yatılı ve gündüzlü) sabah kalkınca, yemekten önce ve sonra, tuvaletten çıkınca ellerini sıklıkla yıkadıklarını tespit etmişlerdir. Alanyazında el yıkama davranışlarının incelendiği birçok çalışmanın bulunduğu (Altınsoy, 2008; Anderson vd., 2008; Çan vd., 2001; Çetinkaya vd., 2005; Erkal ve Şahin, 2011; Güleç vd., 2000; Kitiş ve Bilgili, 2011; Örsal vd., 2002; Şimşek vd., 2010;) ve bu çalışmada da benzer bulgulara ulaşıldığı görülmüştür.

Öğrencilerin hijyen davranışları tutum ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet açısından irdelendiğinde, özellikle kızlar lehine bir farklılığın olduğu görülmüştür. Kocataş vd. (2023), yaptıkları çalışmada da öğrencilerin kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran hijyen davranışları, kişisel sağlık ve hijyen, gıda hijyeni ve okulda hijyen boyutlarında tutumlarının anlamlı olarak daha "yüksek" olduğu sonucu ile benzerlik göstermektedir. Gerçekleştirilen alan çalışmaları ile bu çalışmadan elde edilen bulgular karşılaştırıldığında cinsiyet ile hijyen davranışları arasındaki ilişki açısından benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür (Anderson vd., 2008; Arat vd., 2014; Erkal ve Şahin, 2011; Kahveci ve Demirtaş, 2021; Şimşek vd., 2010; Yılmaz ve Özkan, 2009). Diğer yandan ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen algılarında kız ile erkek öğrenciler arasında bir farklılığın oluşmadığının tespit edildiği çalışmalara da alanyazında rastlanmıştır (Fırıncı & Çoban, 2016).

Genel olarak yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde sınıf düzeyleri arasındaki hijyen davranışları bakımından 6. sınıf öğrencilerinin hijyen davranışları, kişisel sağlık ve hijyen, gıda hijyeni ve okulda hijyen boyutlarında diğer sınıf düzeylerinden daha yüksek bir tutuma sahip oldukları görülmüştür. Benzer çalışmalar incelendiğinde Kahveci ve Demirtaş (2012)'ın 6. sınıf öğrencilerin "kişisel temizlik" ve "sınıf temizliği" hususunda daha yüksek algıya sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak 6. sınıf Fen bilimleri öğretim programında hijyen davranışları ile ilgili daha fazla kazanım olduğu ve öğretmenlerin derste daha çok hijyen davranışlarına değindiği söylenebilir.

Eğitim, sağlık, hijyen karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir. Eğitim programları incelendiğinde hijyen ve kişisel sağlık ile ilgili kazanımlar ilkökul programlarında daha fazlayken ortaokul programlarına geçtiğinde azalarak sadece belli üniteler içerisine yerleştirilmiştir (Kırım & Hırça, 2015). Bu nedenle, kişisel hijyen kurallarının ilköğretim çağında davranışa dönüştürülmesinde eğitimin üstlendiği rol büyüktür. Çünkü küçük yaşlarda edinilen hijyen davranışları öğrencilerin ileri yıllardaki hayatını büyük ölçüde etkilemektedir (Arat vd., 2014). Kız öğrenciler kadar erkek öğrencilerin de hijyen davranışlarına önem vermeleri sağlanmalıdır.

Öneriler

- Yapılan çalışma sonucunda öğrencilere hijyen kapsamında çeşitli eğitimler verilmeli, proje bazlı yarışmalarla öğrencilerin hijyen davranışlarını uygulamaları konusunda teşvik edilmelidir.
- Okullarda rehberlik servisi aracılığı ile zaman zaman okul hijyeni ve kişisel hijyen kuralları konusunda bilgilendirme yapılmalıdır. Öğrencinin dikkatini çekebilecek broşür, afiş gibi materyallerle hijyen kuralları aktarılabilir.

- Okul idaresi, veliler, rehberlik servisi işbirliği ile okulun çevresindeki kurum ve kuruluşlar aracılığı ile hijyen kuralları ve uygulamaları hususunda gezi ve gözlem yapılabilir, kurumlarda bu geziler esnasında bilgilendirme yapılabilir.
- MEB'in Fen Bilimleri dersi öğretim programlarında ve kazanımlarında, kulüp çalışmalarında, atölye çalışmalarında daha fazla hijyen kuralları ve bu kuralların uygulanmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Hijyen kuralları disiplinler arası bir konu olarak diğer derslerin de öğretim programlarında yer almalıdır.
- MEB ve Sağlık Bakanlığı ortak çalışmalarıyla kitle iletişim araçları yoluyla hijyen kuralları kamu spotu olarak toplumun bilinçlenmesi sağlanabilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar, bu makale ile ilgili başka kişi veya kurumlar ile çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

KAYNAKLAR

- Altınsoy, M. (2008). *Yatılı ilköğretim bölge okullarındaki yatılı ve gündüzlü öğrencilerin kişisel bakımlarına ilişkin uygulamaları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi.
- Anderson, J. L., Warren, C. A., Perez, E., Louis, R. I., Phillips, S., Wheeler, J., ... Misra, R. (2008). Gender and ethnic differences in hand hygiene practices among college students. *American Journal of Infection Control*, 36(5), 361-368.
- Arat, A., Şimşek, I., & Erdamar, G. K. (2014). Yatılı ilköğretim bölge okulu II. kademe öğrencilerinin kişisel hijyen uygulamaları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 58-72.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (34.baskı). Pegem Akademi.
- Çan, G., Topbaş, M., & Kapucu, M. (2001). *Trabzon'da iki farklı yerleşim yerindeki ilköğretim öğrencilerinin kişisel hijyen alışkanlıkları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Çetinçakmak, Ö. S., & Sever, R. (2023). İlkokul öğrencilerinin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıklarının belirlenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(4), 213-229.
- Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Demir, Ö.F., Özdemir, L., & Sümer, H. (2005). Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde kişisel hijyen alışkanlıkları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 14 (10), 229-236.
- Erkal, S., & Şahin, H. (2011). An application on determining hygiene behaviors of university students. *International Journal of Business and Social Science*. 2(8),170-176.
- Fırıncı, N., & Çoban, G. İ. (2016). Erzurum ilinde yatılı bir ortaokuldaki öğrencilerin temizlik ve hijyen algıları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 7-12.
- Gül, Ş., & Köse, E. Ö. (2020). Lise öğrencilerinin hijyen davranışlarını belirlemeye yönelik bir tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Asya Öğretim Dergisi*, 8(1), 15-31.
- Güleç, M., Topbaş M., Kır, T., & Hasde, M., (2000). Ankara'da sosyoekonomik düzeyi farklı iki yerleşim yerindeki iki ilköğretim okulunda seçilen öğrencilerde el yıkama alışkanlıkları. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 57(2), 71-76.

- Kahveci, G., & Demirtaş, Z. (2012). İlköğretim okulu 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin temizlik ve hijyen algıları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(2), 51-61.
- Karadon, H. D. (2010). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin mikroorganizmalar hakkındaki temel bilgi ve görüşlerinin araştırılması ve hijyen eğitimi sürecindeki önemi* [Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Kitiş, Y., & Bilgili, N. (2011). İlköğretim öğrencilerinde el hijyeni ve el hijyen eğitiminin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 93-102.
- Kocataş, S., Güler, N., Yağmur, S., Kuzucu, C., & Akkaya, K. (2023) The relationship between health literacy levels with hygiene behaviors of secondary school students. *Cumhuriyet Nursing Journal*, 7(2), 39-50.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2013). İlköğretim fen ve teknoloji programı. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). İlköğretim fen bilimleri dersi öğretim programı kılavuzu. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara.
- Ocak, İ., Duban, N., & Yağcı, G. (2016). İlkokul öğrencilerinin kişisel bakım, temizlik ve beslenme ile ilgili görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1249-1263.
- Oğuzöncül, A. F., Bulut, İ., Pirinçci, E., Yurt, N., & Deveci, S. E. (2020). Kırsalda yaşayan ilköğretim yaşındaki çocukların hijyen ve beslenme davranışlarının değerlendirilmesi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5(1), 73-83.
- Önsüz, M. F., & Hıdıroğlu, S. (2008). İstanbul'da farklı iki ilköğretim okulundaki öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarının belirlenmesi. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 9(1), 9-17.
- Örsal, Ö., Tezcan, S., Çakır, B., Tokur, M., & Gülmez, G. (2002). *Öğrencilerin kişisel temizlik bilgileri ve durumlarının değerlendirilmesi*. 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Diyarbakır.
- Özkal, N. (2020). Okulöncesinden liseye öğretim programlarında temizlik ve hijyen: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50, 191-206.
- Şimşek, Ç., Piyal, B., Tüzün, H., Çakmak, D., Turan, H., & Seyrek, V. (2010). Ankara il merkezindeki bazı lise öğrencilerinde kişisel hijyen davranışları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(5), 433-440.
- Şimşek, A. Ç., Yıldırım, Z., & Özkan, S. (2019). Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda 2017-2018 eğitim öğretim yılında yapılan beyaz bayrak iş birliği protokolü uygulamalarının değerlendirilmesi. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 76(2), 211-220.
- Tekindal, S. (2009). *Measurement and evaluation methods in schools*. Nobel Publication.
- Yılmaz, E., & Özkan, S. (2009) Bir ilçede farklı yerleşim yerindeki ilköğretim okulu öğrencilerinin kişisel hijyen alışkanlıklarının karşılaştırılması. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(10), 31.
- Yılmaz, A., & Yılmaz, E. (2014). İlköğretim okullarındaki temizlik ve hijyenin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(1), 74-89.

How to cite this article/Bu makaleye atf için:

Özbaş, Ö., & Kalaycı, S. (2024). Ortaokul öğrencilerinin hijyen davranışlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi. *DÜSTAD-Dünya Sağlık ve Tabiat Bilimleri Dergisi*, 7(1), 48-61, <https://doi.org/10.56728/dustad.1475445>